

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ *

Υπό ΓΕΩΡΓΙΟΥ Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ

Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας
καὶ καθηγητοῦ τῆς Π. Α. Σ. Π. Ε. καὶ τῆς Α. Β. Σ.

1. Ἐνα τρομακτικὸ κενὸ σὲ νόμο καὶ τάξῃ ξαφνικὰ στὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνα

Στὸν καθένα ἀπ' τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἱστορία ἔχει ἐπισημάνει χρονικὲς περιόδους ἑξαρσης καὶ ἀκμῆς καὶ ἄλλοτε πάλι ἐποχὲς ποὺ τὴν χαρακτηρίζει τὸ ἀντίθετο, ἡ παλινδρόμηση ἢ ἡ ὀλότελη πτώση. Στὸν τομέα τοῦ πνεύματος τῆς ἔρευνας γιὰ τοὺς νόμους ποὺ διέπουν τὸ φυσικὸ σύμπαν ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα π.χ. χρησιμοποιώντας μεθόδους καθαροῦ λογισμοῦ—σὰ νᾶταν μαθηματικὰ οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες—δὲ στάθηκε ποτὲ σὲ θέση ν' ἀντιπαρατάξῃ ἐπιτεύγματα συγκρινόμενα κάπως μὲ ὅσα ἐπέτυχαν σὲ νεώτερες ἐποχὲς οἱ δυτικοευρωπαῖοι, παρ' ὅλο ὅτι ἐκείνη εἶχε ἀναπτύξῃ σὲ βαθμὸ ἀπαράμιλλο τῆ φιλοσοφικῆς διανόησης καὶ τὴν αἰσθητικῆς κοινῆ συνείδησης καὶ εἶχε ἐμφανίσει ἀληθινὰ θαύματα στὰ ιδεώδη καὶ στὴς ἠθικὲς ἀξίες καὶ σὲ τόσες ἄλλες σφαῖρες τοῦ πνεύματος. Ἡ πάλι στὸν τομέα τῶν θεσμῶν ἐλευθέρου πολιτεύματος, γνήσιας δημοκρατίας, ἡ Ἀναγέννηση δὲ μπόρεσε νὰ κάνει κάτι ἀληθινὰ μεγάλο, τοῦλάχιστο σ' εὐρύτερα ἐδαφικὰ πλαίσια, ἂν καὶ ἐθαυματούργησε κείνη στὴ σφαῖρα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας—εἰδικώτερα στὴς εἰκαστικὲς τέχνες—καὶ ἔχει ἀκόμα στὸ ἐνεργητικὸ τῆς τὴν ἐπανατολή τῶν κλασσικῶν κειμένων καὶ τὴν ἀναβίωση βασικῶν καὶ αἰωνίων ἠθικῶν ἀξιῶν καὶ ιδεωδῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ποὺ τὸ πνευματικὸ σκοτάδι τοῦ Μεσαίωνα τὴν εἶχε στὸ μετὰ καλύψει γιὰ ὀλάκερους αἰῶνες.

* Ἀνακοίνωση στὸ Παγκόσμιο Συνέδριο Νομικῶν «Ἡ διεθνὴς εἰρήνη μὲ μέσο τὴν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου» (1-6 Ἰουλίου 1963), τὸ ὀργανωμένο ἀπὸ τοὺς βορειοαμερικανικοὺς δικηγορικοὺς Συλλόγους μὲ συνεργασία καὶ τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν (Συνεδρίαση 3η, θέμα 8ο, μὲ πλαίσια «Τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη καὶ οἱ περιφερειακὲς πολιτικὲς ὀργανώσεις, πηγὲς νομικῶν ἀρχῶν καὶ θεσμῶν», 3 Ἰουλίου). Τὸ αὐθεντικὸ κείμενο σὲ γαλλικὴ γλῶσσα, μὲ τὸν τίτλο «Pour sauver notre civilisation une réorganisation et un renforcement des Nations Unies sont souhaitables» πρβλ. στὴς σελ. 310-322 τῆς «Revue Hellénique de Droit International» (1963, τεύχῃ 3-4).

Ἔτσι καὶ στὸν τομέα τῶν θεσμῶν πολιτικῆς συγκροτήσεως τῶν ἀνθρώπινων κοινωνιῶν ὁ 19ος αἰώνας δίκαια ὑπερηφανεύθηκε πὼς μπόρεσε, ὕστερ' ἀπὸ αἱματηροὺς σ' ὄλη του τῆ διάρκεια ἀγῶνες, νὰ πραγματώσει τελικὰ στὴ δυτικὴ Εὐρώπη τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ πολίτευμα, τοὺς καταστατικούς χάρτες, τὴ διασφάλιση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτη, τὴν ἀποκλειστικὴ ἐπιφύλαξη τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου στὶς βουλές, τὴν καθολικὴ ψηφοφορία καὶ στράτευση, τὴν ἔννομη τάξη στὸ ἐσωτερικόν, τὴν ἐλεύθερη σκέψη καὶ ἐκδήλωση στοχασμῶν, τὴν κατάργηση τοῦ καθεστώτος τῶν μισθοφόρων μοναρχικῶν ἐνόπλων μονάδων, τὴ στήριξη τῆς ἐθνικῆς ἀμυνας σὲ στρατοὺς ἐθνικούς, μὲ μιὰ λέξη τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας σχεδὸν παντοῦ, τοῦλάχιστο στὴ Δύση.

Τῆ δική μας χρονικὴ περίοδο, πού συμπίπτει μὲ τὸ δεύτερο ἡμῖσι τοῦ 20οῦ, τὴν περίοδο ἑνὸς πολιτισμοῦ προπαντὸς τεχνικοοικονομικοῦ, δὲ θὰ μπορούσε ἀκόμα κανένας νὰ πεῖ μὲ πεποίθηση ἂν θὰ τὴν κατατάξει κάποτε ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος σὲ ἱκανοποιητικὴ βαθμίδα σχετικὰ μὲ τὴν πορεία τοῦ πνεύματος τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἢ τῆς αἰσθητικῆς κοινῆς συνείδησης ἢ τοῦ πνεύματος τῆς ἀρμονίας—στὴ μουσικὴ σύνθεση— ἢ σχετικὰ μὲ τὴ σφαῖρα τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ ἢ τῆς κοινῆς πίστεως σ' αἰώνιες ἠθικὲς ἀξίες καὶ σὲ ἰδεώδη. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς θὰ ἐξάρει τὴν ἀκμὴ τῆς θετικῆς ἐπιστήμης στὸν καιρὸ μας καὶ τὰ θαυμαστὰ τεχνολογικὰ τῆς περιόδου αὐτῆς ἐπιτεύγματα, τὴν ἐξύψωση τοῦ βιοτικοῦ καὶ τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν μαζῶν στὴ Δύση, τὶς ἀνέσεις τοῦ βίου τῶν ἐργαζομένων, τοὺς κολοσσιαίους οικονομικοὺς ὀργανισμοὺς μας καὶ ἴσως τὴν ἀξία πορεία τῶν σκανδιναβῶν καὶ τῶν βρεττανῶν—στὸ μητροπολιτικὸ τους ἔδαφος—μὲ κατεύθυνση τὴ δικαίωση ἑνὸς ἀπ' τὰ θεμελιώδη αἰτήματα τῶν συγχρόνων καιρῶν, τὴν πραγμάτωση δηλαδὴ τοῦ «κοινωνικοῦ κράτους», τοῦ κράτους κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ κοινωνικῆς εὐημερίας.

Ἐκεῖνο ὅμως πού εἶναι ἰδίως βέβαιο γιὰ τὸν αὐριανὸ ἱστορικὸ ἐρευνητὴ, εἶναι πὼς θὰ πεῖ ἀπερίφραστα ὅτι στὰ μέσα τοῦ αἰῶνα μας βρεθῆκαμε ξαφνικὰ ὅλοι μας πάνω σὲ τούτη τὴ σφαῖρα μπροστὰ σ' ἕνα τρομακτικὸ κενὸ νόμου καὶ τάξης, σ' ἕνα χαῖνον κενὸ στὸν τομέα τῶν θεσμῶν πολιτικοστρατιωτικῆς διακρατικῆς ὀργάνωσης, πού δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ κανένας νὰ τὸ πιστέψει, ὕστερ' ἀπὸ τόσες προσπάθειες τῶν περασμένων καιρῶν γιὰ πρόοδο στὴν ἔννομη τάξη μας, ὕστερ' ἀπὸ τόσες διασκέψεις καὶ συνθηκὲς καὶ ὁμόψηφα κείμενα καὶ προγράμματα γιὰ ὀργάνωση, μὲ μιὰ λέξη ὕστερ' ἀπὸ τόση συσσωρευμένη ἐμπειρία διεθνοῦς δημοσίου βίου ὀλάκερων αἰῶνων.

Τὸ τρομακτικὸ αὐτὸ καὶ αἰφνίδιο κενὸ στὸν τομέα τῆς ἔννομης τάξης—ἕνα τομέα πολιτισμοῦ τόσο ζωτικῆς σημασίας, πού μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας πὼς αὐτὸς εἶναι θεμέλιο τῶν ἄλλωνῶν καὶ ἐξυπακουόμενη προϋπόθεσί των—στάθηκε ἀκολούθημα μιᾶς τεχνολογικῆς προόδου πού ἔκανε τώρα τελευταῖα ὄλματα τεράστια, σὲ τρόπο πού οἱ μέθοδοί μας πολιτειακῆς ὀργάνωσης δὲ στάθηκαν ἀξίες καὶ δὲ μπόρεσαν νὰ τὴν παρακολουθήσουν. Οἱ πεποιθήσεις μας, ὁ τρόπος τῆς σκέψης μας ὁ ἐμποτισμένος ἀπ' τὴν ἱστορικὴ παράδοση, ἀπ'

τὸ πνεῦμα ἔθνικῆς φιλοτιμίας κι ἐσωτερικῆς δίψας φυλετικοῦ γοήτρου, γενικά ἡ νοοτροπία μας, δὲν ἔχουνε προλάβει νὰ προσαρμοστοῦνε στους νέους ὄρους δημοσίου βίου πού ἡ ξαφνική καὶ κολοσσιαία αὐτὴ τεχνικὴ πρόοδος ἔχει διαμορφώσει. Αὐτὸ ἀληθεύει κυρίως γιὰ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας στὶς μεγάλες κι ἰσχυρὲς χῶρες τοῦ κόσμου. Εἶναι ἓνα θέμα πού σ' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ γενοῦνε σύντομα ἱκανοὶ τοῦτοι οἱ τελευταῖοι κι ἔτοιμοι νὰ προσδεχθοῦν μηνύματα καὶ διδάγματα ἀπ' τοὺς μεγάλους τοῦ πνεύματος. Κι ἀλήθεια, ὁ λόγος πέφτει τώρα προπαντὸς στὶς μεγάλες καὶ μὲ παγκόσμια ἀκτινοβολία μορφές πού ἀνήκουνε ὄχι πιά στὴν πολιτικὴ, ἀλλὰ στὴν πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ γένους μας—κάτι πού παρόμοιό του δὲν ἔχει νὰ δείξει ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῶν περασμένων καιρῶν, καὶ μάλιστα ἔτσι σὲ παγκόσμια κλίμακα. Γιατὶ τὸ αἰφνίδιο χάσμα πού ἀνοίχτηκε, τὸ κενὸ σὲ θεσμούς συντονισμένους μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, ἐγκυμονεῖ θανάσιμους κινδύνους γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ κρατεῖ σὲ ἀνησυχία τοὺς πνευματικούς ταγούς της κι ὅλους τοὺς στοχαζόμενους ἀνθρώπους πού τοὺς ἐμπνέει ἡ πίστη στὰ μεγάλα της πεπρωμένα. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἀπειλεῖ κι αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἀνθρώπου, σὰν βιολογικοῦ εἴδους, πάνω σὲ τούτη τὴ σφαῖρα. Σὲ τούτη ὅπου ἔχουμε ταχθεῖ ἀπ' τὴ Δημιουργία, πρὶν ἀμέτρητες χιλιάδες χρόνια, μὲ τὴν ἀποστολὴ νὰ πραγματοποιήσουμε στὸ κυκλογύρισμα τῶν καιρῶν, σύγκαιρα μὲ τὴν ἀλληλοδιαδοχὴ ἀναρίθμητων γενεῶν, καὶ μιὰ μεστή σὲ ἀξιολογικὸ περιεχόμενο ἱστορικὴ πορεία μὲ κατεύθυνση πρὸς ἓνα «προϊόντα» ἐκπολιτισμό.

Στὰ παλιὰ χρόνια οἱ τομεῖς τοῦ καθαρὰ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ—ἡ λυρική ποίηση καὶ τὰ μαθηματικά, ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς, τὰ ἰδεώδη, ἡ ἐσωτερικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀνθρώπου, ὁ πόνος καὶ τὸ ἔλεος, ἡ ἱκανότητα γιὰ περισυλλογὴ κι αὐτοσυγκέντρωση, τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα, ἡ εὐαισθησία, ὁ ἀνθρωπισμὸς, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν ἀδυνατότερο, ἡ συμπάρσταση στὴ μητρότητα, ἡ προτεραιότητα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ γέροντα στὴν κοινωνικὴ πρόνοια, ὅλες οἱ αἰώνιες ἠθικὲς ἀξίες κι ἡ οὐμανιστικὴ παράδοση στὸ σύνολό της—εἶχανε διαπλασθεῖ ὕστερ' ἀπὸ μιὰ κοπιώδη πολλῶν αἰώνων προσπάθεια, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ἐξαιρετικὰ δύσβατη ἀνοδικὴ πορεία τοῦ γένους μας, σὰν μιὰ σειρὰ θριαμβικὴ ἀπὸ εὐγενικὲς κατακτήσεις κι ἀπὸ δυσχερεῖς εἰρηνικὲς νίκες ἀντίκρου στὰ πρωτόγονα ἔνστικτα καὶ στὴ βαναυσότητα καὶ στὴν ἀγριότητα *καὶ πάντα μὲ τὴν ἔννομη τάξη σὰν ἀναγκαῖο ὑπόβαθρο*. Ὅμως σὲ κεῖνα τὰ χρόνια, ὅταν μιλοῦσαν γιὰ ἔννομη τάξη, ἔννοοῦσαν τὸ νόμο καὶ τὴν τάξη στὴν καθεμιὰ χώρα χωριστά.

Σὲ κεῖνα τὰ χρόνια λογιζόταν ἀρκετὸ κι ἱκανοποιητικὸ κατ' ἀρχὴν νάχουν οἱ ἀνθρωποὶ ἐξασφαλίσει τὴν ἔννομη τάξη σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ μορφὴ της, σὲ χωριστὰ δηλαδὴ καὶ σὲ περιορισμένα ἐδαφικὰ πλαίσια. Στὴ διάρκεια χιλιάδων χρόνων δὲ λογιζόταν τίποτα κακὸ τὸ νὰ ὑπάρχει στὴν οἰκουμένη πλειονότητα «κυρίαρχων» πολιτικῶν συγκροτημάτων μ' ἐξουσία παντοδύναμη κι ἀδέσμευτη ἀπὸ νομικοὺς φραγμούς. Οὔτε καὶ χαρακτηρίζονταν ὅλες κεῖνες οἱ αὐτοδύναμες πολιτικὲς ἐξουσίες σὰν «κράτη ἐν κράτει» στὴν πολλα-

πλότητά τους. Ἀκόμα στὸν καιρὸ τῶν πάππων μας καὶ τῶν πατέρων μας δὲν καταδικάζοταν ἀπ' τὴν κοινὴ συνείδηση σὰν παράνομη ὄπλοφορία ἢ συναγωνιστικὴ διάθεση στοὺς ἐθνικοὺς ἐξοπλισμοὺς τῶν μεγάλων κι οὐτε λογιζόταν τόσο φοβερὸ «κενὸ θεσμῶν» ἢ ἔλλειψη κανόνων ἀποκλειστικῆς ἐπιφύλαξης τῶν τρομακτικῶν γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ—πρὶν ἀπ' τὸ 1914 π.χ.—γερμανικῶν ἢ βρεττανικῶν, ἄς ποῦμε, ὄπλοστασιῶν ὑπὲρ μιᾶς κεντρικῆς ὁμοσπονδιακῆς ἐξουσίας. Γιατὶ κείνα τὰ χρόνια ἡ κατάσταση ἦταν διαφορετικὴ. Οἱ ἄνθρωποι ἤξεραν ὅτι ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ ἔπρεπε νὰ διαλέξουν : ἡ πολεμικὴ σύγκρουση ἢ πολιτισμὸς. Τὰ δυὸ μαζί ἦταν ἀσυμβίβαστα. Ἀλλὰ κι ἡ πολιτιστικὴ ὑποχώρηση ἢ πτώση, πού ἤθελε φανεῖ ὕστερ' ἀπ' τὴ σύγκρουση ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς ρημαγμένης Εὐρώπης, προβλεπόταν πρόσκαιρη. Πάνω ἀπ' τὰ οικονομικὰ ἐρείπια κι ἀπ' τὰ συντρίμια τῶν ἠθικῶν κι ἀνθρωπιστικῶν ἀξιών θέλει ἀνθήσει πάλι, ἀργὰ ἢ γρήγορα, ἓνας καινούργιος, ἔλεγαν, πολιτισμός. Τώρα τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει. Οἱ ἄνθρωποι σήμερα ξέρουν ὅτι ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ πρέπει νὰ διαλέξουν : ἡ πολεμικὴ σύγκρουση ἢ ἐπιβίωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Τὰ δυὸ μαζί εἶναι ἀσυμβίβαστα.

Ἡ ἀπότομη αὐτὴ τεχνικὴ πρόοδος, ἐκμηδενίζοντας τὶς ἀποστάσεις, δίνοντας μορφή ἐνότητας καὶ γειννίασης στὶς ἄλλοτε χωριστὲς κι ἀπόμακρες ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς οἰκουμένης χῶρες, βάζοντας τέλος στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου φοβερὰ ὄπλα αὐτοκτονίας κι ὁμαδικοῦ ἐξολοθρευμοῦ, μᾶς ἀναγκάζει νὰναθεωρήσουμε τὶς ἀντιλήψεις μας γιὰ τὸ ἐννοιολογικὸ περιεχόμενον τῆς ἐννομῆς τάξης. Καὶ σύγκαιρα μᾶς δείχνει τὸν καινούργιο Μεσαίωνα, ὅπου βρεθήκαμε ξαφνικὰ ὄλοι μας πάνω σὲ τούτη τὴ γῆ στὸν τομέα τῶν θεσμῶν πολιτικῆς συγκροτήσεως καὶ διεθνοῦς δημοσίου βίου, καταμεσίς στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα, ὕστερ' ἀπ' τὴν τόση ἀκμὴ καὶ πρόοδο τοῦ 19ου στὸν ἴδιο τομέα. Κι ἔτσι ἡ ἀναπάντεχη ἀκμὴ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἡ αἰφνίδια αὐτὴ ἀνοδος, δὲν περιορίζει τὴν ἐπίδρασή της μονάχα στὶς τεχνικὲς ἐφαρμογὲς τῆς προόδου αὐτῆς στὸν τομέα τῆς φυσικῆς. Ἐρχεται κι ἐπηρεάζει ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας. Κι ὄχι μονάχα στὶς ἀνέσεις, στὸ ἐξυψωμένον βιοτικὸ ἐπίπεδο, στὴν ὕλική, τὴν οικονομικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπιδρᾷ καὶ στὶς ἀντιλήψεις μας γιὰ τοὺς θεσμοὺς μας, δίνει καινούργιο νόημα καὶ περιεχόμενον σὲ χίλιες—δυὸ ἠθικὲς ἀξίες κι ἰδεώδη κι ἀξίες πνευματικοῦ βίου. Γιατὶ ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα, παρ' ὅλη τὴ στέρεη γρανίτινη ὑφὴ τους, παρ' ὅλο πού στὸ βάθος τους ἔχουν ἀληθινὰ αἰῶνιο κῦρος, βλέπει κανένας τὴν ἐξωτερικὴ, τὴν «ἐπιφαινόμενη» μορφή τους νὰ παραλλάζει καμμιά φορὰ, ἀνάλογα μὲ τὴ χρονικὴ περίοδο πολιτισμοῦ πού διανύει ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπινων.

2. Νέα ἐποχὴ, νέα ἰδανικά. - Τὸ σύγχρονον περιεχόμενον τῆς ἐννομῆς τάξης

Κάθε ἐποχὴ ἔχει τὰ μεγάλα πνευματικὰ τῆς ρεύματα καὶ τὶς ἀξιολογικὲς τῆς πεπειθήσεις καὶ προβάλλει ὠρισμένα βασικὰ αἰτήματα πού σχετικὰ μ' αὐτὰ ἡ γενεὰ τῶν πρεσβυτέρων καλεῖται νὰ δώσει ἀπάντηση στὴ νέα γε-

νεά. Ὁ 19ος αἰώνας χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἓνα γενικὸ πόθο νάποκτηθεῖ ἀντιπροσωπευτικὸ πολίτευμα καὶ καταστατικὸς χάρτης ἀπὸ κάθε πολιτεία. Ἡ ἀπόκτηση δικαιώματος ψήφου, ἡ ψήφιση συντάγματος, οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες ἐθεωροῦντο παντοῦ στὴν Εὐρώπη στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου σὰν πανάκεια ποὺ θὰ ἐρχόταν νὰ γιαιτρέψει ὅλα τὰ δεινὰ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῶν λαῶν. Στὴν ἐποχὴ μας ὁμως τὰ παραπάνω αἰτήματα εἶναι ξεπερασμένα. Τὸ πολὺ ἀπασχολοῦν ἀκόμα τὰ νέα ἀνεξάρτητα κράτη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Στὴ δυτικὴ Εὐρώπη—ἂν ἐξαιρέσει κανένας τὰ ὀλοκληρωτικὰ κράτη τῆς ἰβηρικῆς χερσονήσου—ἡ ἀστικὴ δημοκρατία ἔχει γενεὴ πραγματικότης. Ἡ κοινωνικὴ τάξη τῶν ἀστῶν, ἐξυψωμένη ὕστερ' ἀπ' τὰ νικηφόρα πολιτικὰ τῆς κινήματα κατὰ τῆς μοναρχίας καὶ τῶν εὐγενῶν, ἔχει ἀλλάξει κι ἀπὸ ἐπαναστατικὴ ποὺ ἦταν, ἔχει τώρα μετατραπεῖ σὲ συντηρητικὴ—ἐτοιμὴ πάντα ν' ἀμυνθεῖ ἀπέναντι μιᾶς ἄλλης νεώτερης κοινωνικῆς τάξης, ποὺ ἢ ἐκβιομηχάνιση, ἢ ἀστυφιλία, ἢ ἐγκατάλειψη τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἔχουνε σιγὰ-σιγὰ διαμορφώσει κι ἐμφανίσει στὴ σκηνὴ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας: τῆς τάξης τῶν ἐργατῶν βιομηχανίας, ποὺ ὀλοένα γίνεται πολυπληθέστερη καὶ πιὸ δυναμικὴ κι ἐμφανίζει τὴν τάση νάναλάβει κείνη τὴν ὁδὸν καὶ ἐμπρὸς τὸ χειρισμὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

Εἶναι τώρα πάνω ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ποὺ ἡ πολιτικὴ δημοκρατία τῶν ἀστῶν, ἡ «δημοκρατία δυτικοῦ τύπου» εἶναι πιά μιὰ πραγματικότητα στὴν κεντρικὴ καὶ στὴ δυτικὴ Εὐρώπη. Ὑστερ' ἀπ' τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον ὁ κοινοβουλευτισμὸς, ἡ καθολικὴ ψήφος, οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες, οἱ ἐκλογεῖς σὰν ἀνώτατο τῆς πολιτείας ὄργανο, ἐπικρατήσανε καὶ στὶς «κεντρικὲς αὐτοκρατορίες», ὅπου ἕως τὸ 1918 ὑπῆρχε ἀκόμα μοναρχία—συνταγματικὴ βέβαια, μὰ ὅπως καὶ νάνα μοναρχία.

Οἱ πρόγονοί μας πρὶν ἑκατὸ χρόνια στὴ δυτικὴ Εὐρώπη δὲ θὰ μπορούσαν νὰ προβλέψουν ὅτι ἓνα καινούργιο «πρόβλημα μορφῆς» γιὰ τὴ δημοκρατία θ' ἀπασχολοῦσε τὰ τρισέγγονά τους στὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 20οῦ αἰώνα. Ἡ πραγμάτωση τοῦ δημοκρατικοῦ τρόπου διακυβερνήσεως στὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 19ου φαινόταν ὅτι ἔδινε ὀριστικὴ λύση σ' ὅλα σχεδὸν τὰ προβλήματα μορφῆς πολιτεύματος. Νὰ ὁμως ὅτι νέα προβλήματα ἐμφανίζονται τώρα, σχετικὰ μὲ τὴν ἐνδεικνυόμενη σημερινὴ μορφή δημοκρατίας. Γιατὶ εἶναι παρατηρημένο ὅτι κάθε ἀξία πολιτισμοῦ, ὅσο κι ἂν εἶναι «αἰώνια» στὴν ἐσώτερη οὐσία της, ἀναζητεῖ κάθε φορὰ τὴ μορφή ποὺ ἀρμόζει στὰ πλαίσια τῆς νέας ἐποχῆς.

Ἔτσι καὶ σ' αὐτὸν τὸν τομέα —τῆς μορφῆς πολιτεύματος— ἡ νέα ὕστερ' ἀπὸ τὸ 1945 ἐποχὴ ἔχει προβάλει τὰ δικά της αἰτήματα, τὶς δικές της ἀξιολογικὲς πεποιθήσεις. Τὰ πιὸ ἐπιτακτικὰ ἀπ' τὰ σύγχρονα «γενικὰ» αἰτήματα εἶναι «ὁ νόμος καὶ ἡ τάξη» σὲ διεθνῆ κλίμακα, ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἔννομης τάξης σὲ ἑδαφικὰ πλαίσια πολὺ εὐρύτερα ἀπὸ ἄλλοτε. Πρὶν πενήντα χρόνια ἡ κοινὴ συνείδηση θεωροῦσε ἀρκετὸ νὰ ἔχει ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἔννομη τάξη στὸ ἐσωτερικὸ τῆς κάθε χώρας χωριστά. Μόνον οἱ συγκρούσεις ἀναμεταξύ ὁμάδων μὲ ἀντίθετα συμφέροντα μέσα σὲ μιὰ ὄρισμένη χώρα, ἐθεωροῦντο ὅτι ἀποτελοῦνε

ἐκρυθμη κατάσταση. Γινόταν τότε λόγος για ἀναρχία, για ἐμφύλια σύγκρουση, για ἀδυναμία τῆς πολιτείας νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἔννομης τάξης. Ἐτονίζοντο τὰ καταστρεπτικὰ ἐπακόλουθα μιᾶς τέτοιας φοβερῆς ἀνωμαλίας. Τὸ ἀντίθετο, οἱ διενέξεις κι οἱ συγκρούσεις ἀνάμεσα σὲ χωριστὰ κράτη λογιζόνταν πρὶν μισὸ αἰῶνα σὰν κάτι ὁμαλό, κάτι μέσα στὴ φύση τῶν πραγμάτων. Θεωροῦσαν ὅλοι φυσικὸ ν' ἀποτελοῦνε οἱ πόλεμοι τὰ μέσα λύσεως τῶν διενέξεων αὐτῶν, ὕστερ' ἀπ' τὴν ἐνδεχόμενη ἀποτυχία τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων. Γενικὰ ἔβλεπε ὁ κόσμος τὸν πόλεμο σὰν κάτι φυσικὸ καὶ λογικὸ, σὰν τὴ μόνη διέξοδο ποὺ ἀπόμεινε. Κάτω ἀπὸ ὠρισμένες προϋποθέσεις, ἡ παγκόσμια ἠθικὴ συνείδηση δὲν τὸν ἀπέκρουε ὁλότελα. Εἶχαν διαμορφωθεῖ ἀρχὲς καὶ κανόνες σχετικοὶ μὲ τοὺς «δικαίους» πολέμους. Ἡ ἱστορία ἦταν γεμάτη ἀπὸ τέτοιες περιπτώσεις «συνεχίσεως (ὕστερ' ἀπ' τὴν ἀποτυχία τῶν διπλωματῶν) τῶν δικαίων ἐπιδιώξεων καὶ διεκδικήσεων ἐνὸς λαοῦ μὲ μέσα δυναμικὰ».

Σήμερα τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει. Ἡ αἰφνίδια τεχνολογικὴ πρόοδος ἔχει ἀπαγορεύσει τὸν πόλεμο ὡς τρόπο ἢ μέσο ἐπιλύσεως τῶν μεταξὺ τῶν ἔθνῶν διενέξεων κι ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ ἔχει ἐπιβληθεῖ, ἀπ' τὴ φύση πάλι τῶν πραγμάτων, ἐπὶ ποινῇ αὐτοκτονίας ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας. Τὰ μέσα μαζικοῦ κι ὁλοκληρωτικοῦ ὀλέθρου ποὺ ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἔχει δώσει στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου ἔχουνε κάνει τὸν πόλεμο ἀδύνατο, ὡς μέσο κρίσεως τῶν διενέξεων, γιατί τὰ ἀποτελέσματα τοῦ «μέσου» αὐτοῦ θὰ ὑπερέβαιναν κατὰ πολὺ τὸ σκοπὸ. Σκοπὸς τῶν πολέμων τῆς παλιᾶς ἐποχῆς ἦταν νὰ καμφθεῖ ὁ ἀντίπαλος ὡς τὴν παράδοση, ἐνῶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς σημερινοῦ «ἐπισημονικοῦ» πολέμου θὰ εἶναι νὰ ἐξαφανισθεῖ ὀριστικὰ ὁ πολιτισμὸς παντοῦ στὴν οἰκουμένη κι ἴσως νὰ λήξει ἐντελῶς κι ἡ πανάρχαιη πάνω στὸν πλανήτη μας ἱστορία τοῦ βιολογικοῦ εἴδους ποὺ λέγεται «ἄνθρωπος».

Γι' αὐτὸ κι ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουνε θεσμοὶ ἔννομης τάξης εἶναι τώρα πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε ἐπιτακτικὴ κι ἡ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ὄρου «νόμος καὶ τάξη» ἔχει σήμερα πολὺ εὐρύτερα ἀπὸ ἄλλοτε πλαίσια χώρου. Ἐπιβάλλεται τώρα ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἔννομης τάξης κι ἀνάμεσα σὲ κράτη κι ἀνάμεσα σὲ ἡπείρους, ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ ζοῦνε πάνω σ' αὐτὴ τὴ σφαῖρα. Ἡ μοῖρα τους εἶναι κοινή. Εἶτε ὅλοι μαζί θὰ σωθοῦν καὶ θὰ ἐπιζήσουν εἶτε ὅλοι μαζί θὰ χαθοῦν. Στὶς παλιὲς ἐποχὲς—πρὶν ἀπὸ τὸ 1945—ὑπῆρχαν ὕστερ' ἀπὸ κάθε πόλεμο νικητὲς καὶ ἡττημένοι. Τώρα νικητὴς δὲν πρόκειται νὰ εἶναι κανένας κι ἡττημένη θὰ βγεῖ ἀπ' τὴ σύρραξη ἡ ἀνθρώπινη φυλὴ στὸ σύνολό της. Στὶς παλιὲς ἐποχὲς ἡ κάθε χώρα ἢ ὁ κάθε συνασπισμὸς κρατῶν εἶχε σὰν ἀντίπαλό του μιὰ ἄλλη χώρα καὶ τοὺς συμμάχους της (στὰ 1914 ἡ «τριπλὴ συνεννόηση» τὴν «τριπλὴ συμμαχία» γερμανοφώνων καὶ ἰταλῶν, στὰ 1939 οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ τὸν ἄξονα Βερολίνου-Ρώμης-Τόκιο κλπ.). Τώρα κι ἐμπρὸς ὁ ἐχθρὸς εἶναι κοινός, ὁ ἀντίπαλος εἶναι κοινός: Εἶναι ἡ ἔλλειψη θεσμῶν ἔννομης τάξης ποὺ νὰ ἔχουνε προληπτικὴ ἀποστολή, ποὺ νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἀποτελεσματικοί, ὥστε νὰ μποροῦνε νὰ ἐπιβάλλονται στοὺς λαοὺς ποὺ τυχαί-

νει να ἔχουμε διενέξεις μεταξύ τους και να ἐξασφαλίζουνε τὴ διευθέτηση τῶν διαφορῶν αὐτῶν.

Τὸ να ὑπάρχουνε διενέξεις εἶναι ἐντελῶς φυσικό. Εἶναι ἀδύνατο ν' ἀποκλειστοῦνε. Κεῖνο ποῦ ἐπιβάλλεται εἶναι ὄχι ἡ πρόληψη τῶν διενέξεων, μὰ ἡ ἐγκαθίδρυση θεσμῶν γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἐπίλυσή τους. Τὸ πῶς οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ θὰ στηρίζονται ὅσο εἶναι μπορετὸ σὲ δικαιότερη καὶ δημοκρατικώτερη βάση, να ποιοὶ εἶναι τὸ κεντρικὸ αἶτημα τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ καινούργια δημοκρατία μας, ἡ διακρατική, δὲν θὰ πρέπει να καταλήγει να εἶναι πιεστική τῶν ἀδυνατότερων λαῶν. Στὰ πλαίσια μιᾶς διεθνοῦς ἔννομης τάξης οἱ θεσμοὶ πολιτικῆς ἐξουσίας θὰ πρέπει να λειτουργοῦν μὲ πνεῦμα δημοκρατικότητος καὶ δικαιοκρισίας. Ὅσοι θὰ χειρίζονται τὴν ἐξουσία στὴ νέα αὐτὴ διακρατικὴ κι ὁμόσπονδη δημοκρατικὴ ὀργάνωση θὰ πρέπει να εἶναι ὑψηλὲς ἠθικὲς προσωπικότητες ποῦ να συγκεντρώνουν τὴν κοινὴ ἐμπιστοσύνη τῶν λαῶν ποῦ τοὺς χωρίζουν οἱ διενέξεις καὶ ποῦ να ἀσκοῦν προπαντὸς ἠθικὴ ἐπιβολή, ἐκτὸς ἀπ' τὴν αὐτονόητη κι ἐξυπακουόμενη ικανότητα δυναμικῆς ἐπιβολῆς. Ἡ ἀνθρωπότητα προσδοκᾷ θεσμοὺς ὠργανωμένους μ' ἓνα τρόπο ἴσο καὶ δημοκρατικό, ἔτσι ποῦ να κρίνουν μὲ ἀντικειμενικότητα, «ἰσότητα» κι εὐθυδικία, ὥστε να μὴ γίνονται ἀδικίες εἰς βάρος τῶν μικρῶν κι ἀδυνατότερων λαῶν καὶ να μὴ παραγνωρίζονται τὰ δίκαια αἰτήματα αὐτῶν τῶν τελευταίων. Ἡ κάθε φορὰ ἐκβαση καὶ λύση τῆς διένεξης δὲ θὰ πρέπει να γίνεται ἀντικείμενο πολιτικῆς συναλλαγῆς τῶν μεγάλων κι ἰσχυρῶν ἔθνῶν τῆς γῆς εἰς βάρος τῶν μικρῶν. Στους θεσμοὺς λειτουργίας τῆς νέας αὐτῆς ὑπερεθνικῆς κι ὁμόσπονδης δημοκρατίας, τὸ πνεῦμα ποῦ θὰ τοὺς διέπει θὰ πρέπει να διακρίνεται περισσότερο γιὰ τὴ δικαϊκὴ σχεδὸν ἀντικειμενικότητά του, παρὰ γιὰ τὴν πολιτικῆς ὑφῆς σκοπιμότητά του.

Πολλοὶ θεωροῦν ὅτι ἡ ἐλπίδα κι ἡ προσδοκία τῆς ὀργανώσεως μιᾶς παρόμοιας διακρατικῆς ὁμόσπονδης δημοκρατίας ἀποτελεῖ οὐτοπία. Ἄλλὰ ἡ καθαυτὸ οὐτοπία εἶναι τὸ να νομίζει κανεὶς ὅτι θὰ μπορέσει ποτὲ να ἐπιζήσει ἡ ἀνθρωπότητα χωρὶς μιὰ τέτοια ὀργάνωση. Ἐκεῖνο ποῦ τὸ θεωροῦνε σήμερα μερικοὶ σὰν οὐτοπία θὰ γενεῖ στὸ προσεχὲς μέλλον αἶτημα ἐπιτακτικό, γιὰτὶ μιὰ τέτοια ὁμοσπονδίωση τῶν κυρίαρχων σήμερα κρατῶν εἶναι ἀνάγκη ἀναπόφευγη, ἀδήριτη, μὲ τοὺς σημερινοὺς ὄρους δημοσίου βίου καὶ διεθνοῦς ἰδίως ζωῆς. Εἶναι παράλογο να νομίζει κανένας ὅτι ὁ πολιτισμὸς θὰ μπερῆσει να ἐπιζήσει—ἀκόμα κι ὅτι ἡ βιολογικὴ ἐπιβίωση τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἀσφαλισμένη—χωρὶς θεσμοὺς ἔννομης τάξης, μὲ τὸ νέο ὅμως νόημα καὶ τὸ νέο περιεχόμενο τοῦ ὅρου «ἐννομη τάξη» ποῦ οἱ σύγχρονοι συνθηκῆς ζωῆς ἔχουνε διαπλάσει σὲ πλαίσια χώρου πολὺ εὐρύτερα ἀπὸ ἄλλοτε.

3. Σκέψεις γιὰ τὴ συγκεκριμένη μορφή τῶν νέων θεσμῶν ὀργανώσεως

Ἡ ὠρισμένη μορφή ποῦ θὰ ἔχει ἡ καινούργια αὐτὴ διακρατικὴ ὁμόσπονδη δημοκρατία δὲν εἶναι δυνατὸ να προβλεφτεῖ ἀπὸ τώρα μὲ ἀκρίβεια.

Πιθανό τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη νάποτελέσουν τὴ βάση της. Ὅπως εἶναι σήμερα τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη εἶναι ἀκόμα ἀνίσχυρα—ἐπὶ τοῦ παρόντος—νά ἐκπληρώσουνε τὸν προορισμό τους. Οὔτε οὐσιαστικὴ ἐξουσία ἔχουν οὔτε ἀρκετὴ δύναμη γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιβληθοῦν στοὺς ἐρίζοντες λαούς. Ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ ἐπιβολὴ ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσκοῦν, χωροῦν πολλὰς ἀμφιβολίας. Ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς γενικῆς γραμματείας εἶναι λιγότερο ἰσχυρὸς ἀπ' τοὺς ἡγέτες τῶν ἐπὶ μέρους κρατῶν, ποὺ ἀνάμεσά τους καλοῦνται τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη νὰ κρίνουν καὶ νὰ λύσουν τὶς ἐνδεχόμενες διενέξεις τους. Σχεδὸν κάθε φορὰ ποὺ παρουσιάζεται περίπτωση ἐπεμβάσεως, ἀναγκάζεται ὁ γενικὸς γραμματέας νὰ ταξιδεύει ἐκεῖνος καὶ νὰ προβαίνει σὲ διαβήματα στὸν κάθε ἀρχηγὸ κράτους—μέλους, ἀντὶ νὰ βρίσκονται στὴν ἀνάγκη οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν τελευταίων αὐτῶν χωρῶν νὰ γυρέψουνε νὰ γίνουν δεκτοὶ στὴ γενικὴ γραμματεία γιὰ νὰ ἐκθέσουνε στὸν ἀρχηγὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὁ καθένας τους τὰ δίκαια τῆς δικῆς του χώρας.

Ὅλα αὐτὰ δείχνουν ὅτι ἡ ἐποχὴ ποὺ διανύουμε τώρα εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς προῖστορίας τῶν θεσμῶν μας. Οἱ θεσμοὶ ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας κἀνουν ἀκόμα τὰ πρῶτα τους βήματα. Εἶναι ὀλοφάνερη ἀντινομία ὁ ταγμένους νὰ κρίνει καὶ νὰποφασίσει τί πρέπει στὸ ἐξῆς νὰ ἰσχύει, νὰ ἀφήνεται νᾶναι ἀδυνατότερος ἀπὸ κείνους—τὸν καθένα χωριστὰ—ποὺ διατελοῦνε κρινόμενοι ἐνώπιόν του.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη εἴτε νὰ ἐνισχυθεῖ ὁ ὀργανισμὸς τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν—νὰ ὀργανωθεῖ πάνω σὲ νέες βάσεις—εἴτε νὰ συμπηχθεῖ καινούργια ἔνωση κρατῶν μὲ τὴ μορφή διακρατικῆς εὐρύτατης ὀμοσπονδίας πάνω σὲ δημοκρατικὲς βάσεις ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης. Ἰσχυρὴ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία θὰ πρέπει νὰ μπεῖ ἐπικεφαλῆς τῆς διεθνοῦς αὐτῆς ὀμοσπονδίας δημοκρατίας. Οἱ ὀμοσπονδιακὲς ἀρχές—μὲ τὴ μορφή συλλογικῶν ὀργάνων—θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνουν ὄχι μόνον πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ μεγάλους ἀνθρωπιστές. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν θὰ εἶναι πολιτικοί, θὰ εὐχόταν κανένας νὰ εἶναι «κοινῆς ἐμπιστοσύνης» καὶ νὰ διαθέτουν μεγάλο ἠθικὸ κῦρος, καθὼς ἦταν οἱ ἀείμνηστοι Herriot στὴ Γαλλία, Bevan στὴ Μεγάλῃ Βρετανία ἢ ὁ σημερινὸς Νεχροῦ, ὁ μεγάλος ἰνδὸς ἡγέτης. Οἱ μεγάλοι ἀνθρωπιστές καὶ φιλόσοφοι θὰπρεπε νᾶναι τοῦ τύπου ἐνὸς Einstein ἢ ἐνὸς Bertrand Russell ἢ ἐνὸς Albert Schweizer. Ἡ ἰσχυρὴ αὐτὴ καὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου—σὲ ἠθικὴ ἐπιβολὴ καὶ σὲ κῦρος—συλλογικὴ ἡγεσία, τὸ ὀλιγομελὲς Ἐκτελεστικὸ τῆς νέας ἀπαραίτητης διακρατικῆς ὀμοσπονδίας δημοκρατίας, θὰ πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ διατάσσει ἰκανὴ ἐξωπλισμένη ἀστυνομικὴ δύναμη καὶ νὰ ἔχει τὴ μονοπωλιακὴ ἐξουσία νὰ διαθέτει τὰ λιγοστὰ ὑπάρχοντα θερμοπυρηνικὰ ὄπλα. Κατοχὴ τέτοιου εἶδους ὄπλων ἐκ μέρους αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς χώρας θὰ πρέπει νὰ εἶναι στὸ ἐξῆς «ἐκτὸς νόμου». Ἀποτελεσματικὸ σύστημα ἐλέγχου εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὀργανωθεῖ, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἀπαγόρευση τῆς κατοχῆς τέτοιων ὄπλων ἀπ' τὴν καθεμιὰ χώρα—μέλος. Τὸ πνεῦμα «ἀγωγῆς πολίτου» τῶν ταγμένων στὴν ἀστυνομικὴ δύναμη, ποὺ θὰ εἶναι στὶς διαταγὲς τοῦ συλλογικοῦ Ἐκτελεστικοῦ, θὰ πρέπει νὰ διαπλάσσειται ὑστερ' ἀπὸ εἰδικὴ ἐκπαίδευση.Κι ἡ τελευταία αὐτὴ νὰ βασι-

ζεται στην έκ μέρους τῶν μελῶν τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτοῦ σώματος λημοσύνη τῆς παλιᾶς ἐθνικῆς καταγωγῆς τοῦ καθενὸς μέλους καὶ στὴ διαμόρφωση ὑψηλοῦ φρονήματος καὶ πίστης στὶς ἐπιταγές τῶν ἐκτελεστικῶν ἀρχῶν τῆς Ὀμοσπονδίας.

Τὸ σύστημα βουλῶν θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὡς ἐξῆς πάνω - κάτω : Δυὸ βουλές, ἡ πρώτη τῶν «πληθυσμῶν» κι ἡ δεύτερη τῶν «κρατῶν-μελῶν». Στὴν πρώτη οἱ ἀντιπρόσωποι θὰ ἐκλέγωνται ἀπ' τοὺς κατὰ τόπους πληθυσμούς. Τὰ ἀριθμητικὰ τοῦ κάθε πληθυσμοῦ στοιχεῖα θὰ εἶναι ἀποφασιστικὰ γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀντιπροσώπων. Στὴ δεύτερη τὸ κάθε κράτος-μέλος θὰ στέλλει κατ' ἀρχὴν ἓνα ἀντιπρόσωπο, εἴτε εἶναι μεγάλη κι ἰσχυρὴ χώρα εἴτε ἀντιθέτως μικρὴ πολιτεία. Ὅπως κι ἂν εἶναι, γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἐνὸς τέτοιου θεσμοῦ ὁμόσπονδης διακρατικῆς δημοκρατίας, εἶναι ἀπαραίτητο τὰ μέλη καὶ τῆς κάτω καὶ τῆς ἄνω βουλῆς νὰ θεωροῦν ἑαυτὰ ταγμένα στὴν ἐξυπηρέτηση τῆς ὁλόκληρης κι ὄχι μόνο τοῦ ἔθνους ἢ τῆς χώρας ποὺ τᾶχει στείλει στὴ συνέλευση. Περιττὸ νὰ προστεθεῖ ὅτι παρόμοια ἀντίληψη πρέπει νὰ ἐμπνέει καὶ τὰ μέλη τοῦ ὀλιγομελοῦς συλλογικοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἐνα νέο «συναίσθημα ἐθνότητος» καὶ μιὰ νέα πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀγωγή θὰ πρέπει νὰ διαπλασθοῦνε μὲ ἔννοια πολὺ εὐρύτερη ἀπ' τὴ σημερινή—ὄχι τόσο γιὰ τοὺς πληθυσμούς ὅσο ἰδίως γιὰ κείνους ποὺ θὰ εἶναι ταγμένοι ν' ἀσκοῦνε ἐξουσία, ἀνήκοντας στὰ κοινοβουλευτικὰ ἢ στὰ κυβερνητικὰ ἢ στὰ στρατιωτικὰ κείνα σώματα. Παράλληλα, ὁ κάθε λαὸς θὰ μπορεῖ νὰ διατηρεῖ τὶς ἐθνικὲς του παραδόσεις, τοὺς θρύλους του, τοὺς ἐσωτερικοὺς του θεσμούς, τὴ γλῶσσα του, τὶς ἱστορικὲς του ἀναμνήσεις, τὴν πίστη του, ὁλόκληρο τὸν ἐθνικὸ του πολιτισμὸ. Ὁ στοχασμὸς θὰ εἶναι πάντα ἐλεύθερος, καθὼς κι ἡ ἔκφραση ἰδεῶν. Μονάχα οἱ κήρυκες τῆς παλιᾶς ἀναρχίας κι οἱ αὐτονομιστὲς θὰ ποδοκιμᾶζονται, σὰν κάτι ἀντίθετο μὲ τὴ νέα ἔννομη τάξη.

4. Νέες ἀξιολογικὲς πεποιοθήσεις σὲ θέματα ὀργανώσεως οἰκονομικῆς ζωῆς, στὶς μορφές κοινωνικῆς ὀργανώσεως, στοὺς πολιτικοὺς θεσμοὺς καὶ στοὺς τύπους ὀργανώσεως τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου τῶν λαῶν

Ὅπως εἶπαμε, ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐποχὴ τῆς ἀλματώδους τεχνολογικῆς προόδου. Σὲ κανένα ἄλλο τομέα δραστηριότητος δὲν ἔχει κάνει ὁ ἄνθρωπος βήματα ἔτσι τεράστια, ὅσο στὶς τεχνικὲς ἐφαρμογές τῆς προόδου τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀκμὴ στὴν τεχνικὴ ἀνοίγει μιὰ νέα χρυσοῦς ἐποχὴ στὴν ἐκβιομηχάνιση καὶ στὴν ἐξύψωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν. Παράλληλα ὁμως γεννᾷ κι ἀνησυχίες. Γιατὶ ἡ τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη εἶναι μονόπλευρη, δὲν ἔχει δηλαδὴ παρακολουθηθεῖ ἀπὸ κάπως ἀντίστοιχη ψυχοπνευματικὴ κι ἠθικὴ ὀριμότητα τοῦ ἀνθρώπου κι ἀπὸ τὸν ἐπιβαλλόμενο ὀρθολογισμὸ.

Ἡ ἀπότομη αὐτὴ πρόοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔχει ἀλλάξει πολλὰ ἀπὸ τὶς παλιὲς ἀρχές καὶ τὶς πεποιοθήσεις μας ποὺ φαίνονταν ἀδιάσειστες στὶς

πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας. Πολλοί νομίζουν πώς ο νέος αυτός τρόπος να βλέπει κανείς τα πράγματα περιορίζεται στη σφαίρα των θετικών επιστημών. Αυτό δεν είναι αλήθεια. Οί νέες ανακαλύψεις που έχουν γίνει στη φυσική και οί νέες τρομακτικές δυνάμεις που ή επιστημονική πρόοδος έχει βάσει στη διάθεση του ανθρώπου δεν άλλαξαν μόνο τις γνώσεις μας τις σχετικές με τους νόμους που διέπουν τὸ φυσικὸ σύμπαν. Οί συνέπειές τους είναι πολύ ευρύτερες. Έχουν αλλάξει τὸν τρόπο τῆς σκέψης μας και στις πολιτικές και κοινωνικές ἐπιστήμες. Μᾶς ἔχουν ὑποχρεώσει νάναθεωρήσουμε ἐντελῶς τις ἀξιολογικές μας πεποιθήσεις σὲ πολλά σημεία τοῦ δημόσιου βίου και τῆς πολιτικῆς ζωῆς, τῶν θεσμῶν κοινωνικῆς ὀργανώσεως, τῶν διεθνῶν σχέσεων μεταξύ κρατῶν και γενικά σὲ χίλια - δυὸ θέματα τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἰδρυτῆς τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, ὁ Ἄριστοτέλης, θὰ ἔπρεπε νὰ χαράξει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τις βασικές της ἐννοιες και τις κύριες γραμμές της, ἂν βρισκόταν κάτω ἀπὸ ὄρους τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως ὅπως οί σημερινοί.

Κι ἀλήθεια, ή τεχνολογική πρόοδος ἔχει φέρει μιὰ τέτοια προσέγγιση τῶν λαῶν μεταξύ τους, ὥστε ή ἀλλοτινὴ ἀντίληψη γιὰ χωριστὴ ἱστορικὴ μοῖρα τοῦ καθενὸς λαοῦ, γιὰ χωριστὴ του πορεία μέσα στὴν ἱστορία, δὲν εἶναι πιὰ σήμερα ὀρθή. Ὡς τὰ μέσα τοῦ αἰῶνα μας μπορούσαν νὰ ὑπάρχουν χωριστὲς σὲ κάθε χώρα ἔθνικες οἰκονομίες. Σήμερα ή ἀλληλεπίδραση που ἄσκει ή καθεμιὰ ἔθνικὴ οἰκονομία στὴν οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν ἄλλων λαῶν και στὴ στάθμη τῆς ζωῆς σ' αὐτοὺς εἶναι τόσο σημαντικὴ, ὥστε κλειστὲς ἔθνικες οἰκονομίες εἶναι ἀδύνατο νὰ διατηρηθοῦν κι ἔτσι ὅλες οί χώρες ἔχουν τὴν τάση νὰ ἐνταχθοῦν σ' ευρύτερες ὀμάδες, τις διακρατικές οἰκονομικές κοινότητες. Πέφτουν ἔτσι οί φραγμοί που εἶχαν θεθεῖ ἀπὸ τὰ παλιὰ τελωνειακὰ τείχη, καταργοῦνται οί περιορισμοί στὴν ἐργασία τῶν ξένων κι ὀλόκληρη ή οἰκονομικὴ δραστηριότητα τείνει σ' ἐνότητα που περιλαμβάνει πολλές ἐκτεταμένες χώρες και πολυάνθρωπες ἐθνότητες.

Ἡ νέα αὐτὴ ἀνάγκη πραγμάτων θὰ προξενοῦσε βαθύτατη ἐκπληξη στοὺς πρὶν 40 ἢ 50 χρόνια εἰδικούς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Τότε πίστευαν τὸ ἀντίθετο: ὅτι ὅσο καλλίτερα μιὰ χώρα που εὐημερεῖ κρατεῖ κλειστὴ τὴ δικὴ της οἰκονομία, ὅσο αὐστηρότερα διατηρεῖ τοὺς προστατευτικούς δασμούς της, ὅσο περισσότερο ἀδιάλλακτη εἶναι στὸν ἀποκλεισμό τῆς ἐργασίας ξένων μέσα στὴ δικὴ της ἐπικράτεια, τόσο ἀσφαλέστερα ἐνισχύει και διατηρεῖ σὲ μεγάλη χρονικὴ διάρκεια τὸ ἱκανοποιητικὸ ἐπίπεδο ζωῆς τῶν δικῶν της ὑπηκόων.

Ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος κι ή συνακόλουθη προσέγγιση τῶν λαῶν μεταξύ τους εἶχαν σὰν συνέπεια ὀλη αὐτὴ τὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ τῶν ἀξιολογικῶν πεποιθήσεων στὴν οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Κάτι ἀνάλογο ἔγινε και στὴ σφαῖρα τοῦ πολιτικοῦ και τοῦ στρατιωτικοῦ βίου τῶν λαῶν. Ὡς τὰ 1945 ἐπίστευαν ὅλοι ὅτι κάθε ἔθνος δημιουργεῖ μονάχο του τὴν ἱστορικὴ του μοῖρα, ἀνάλογα με τὴ ζωτικότητά του, τὴν ὕλική του δύναμη, τὸ ὕψηλό του φρόνημα, τὴν ἔθνικὴ του ὑπερηφάνεια και τὴν ἰσχυρὴ θέλησή του. Ὁ αἰῶνας τοῦ ἀτόμου μᾶς διδάσκει ἀντίθετα: ὅτι ή ἱστορικὴ μοῖρα τῶν λαῶν τούτου τοῦ πλανήτου εἶναι κοινὴ, ὅτι τὰ ἱστορικά τους πεπρωμένα δὲν παραλλάζουν. Εἶτε ὅλοι μαζί

θά σωθοῦν καὶ θά συνεχίσουν τὴν ἱστορικὴ τους πορεία πρὸς τὰ ὑψηλότερα — μὲ κατεύθυνση μιὰ ἀξιώτερη ὀλοένα στάθμη πολιτισμοῦ — εἴτε ὅλοι μαζί θά ἐξολοθρευθοῦν, πέφτοντας κάτω ἀπὸ τὰ πλήγματα ἑνὸς κοινοῦ ἐχθροῦ, ἑνὸς κοινοῦ ἀντιπάλου, πού τὴν ὑπαρξή του δὲν ὑποπτευόταν κανένας ὡς τὰ 1950 : Τοῦ κενοῦ σὲ θεσμούς διακρατικῆς ἔννομης τάξης, κατάλληλους ν' ἀσκοῦνε προληπτικὴ ἀποστολή, ἀρκετὰ ἰσχυροῦς, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἐπιβάλλονται στὶς χῶρες - μέλη τῆς διεθνοῦς κοινότητος καὶ νὰ μποροῦν νὰ ἐπιλύουν ἀποτελεσματικὰ τὶς μεταξὺ αὐτῶν διενέξεις. Αὐτὴ ἡ συνείδηση τῆς κοινῆς ἱστορικῆς μοίρας καὶ τῶν κοινῶν πεπρωμένων ἐνισχύει τὴν τάση πρὸς ἐνότητα, πού πρὶν λίγες δεκαετίες ἡ αἰφνίδια καὶ μεγάλη τεχνικὴ πρόοδος ἔχει ἀρχίσει νὰ τὴν κάνει ἀπαραίτητη.

Ἡ νέα ὁμοσπονδιακὴ τῆς λευκῆς φυλῆς ὀργάνωση στὰ πλαίσια μιᾶς εὐρύτατης καινούργιας ἀντίληψης γιὰ νόμο καὶ τάξη δὲν θάναφέρεται — σύμφωνα μὲ ὅσα παραπάνω ἐκθέτουμε — στοὺς πολιτικούς μόνο θεσμούς. Θά πρέπει νὰ ἐκτείνεται καὶ στὶς σφαῖρες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, τῆς ἐξασφάλισης μιᾶς ἔννομης τάξης, τῆς ἐξύψωσης τῆς στάθμης τοῦ βίου, καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ βάση τὰ δημοκρατικὰ ἰδεώδη τὰ παραδεγμένα στὶς δυτικοῦ τύπου δημοκρατίες — ἀλλὰ μ' ἐδαφικὰ καὶ πληθυσμιακὰ πλαίσια πολὺ εὐρύτερα — καὶ μὲ μιὰ κοινότητα ἐπιδιώξεων καὶ κοινότητα σκοπῶν πού ἦταν ἀγνωστη στὶς περασμένες ἐποχὲς τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Οἱ εὐρωπαῖοι ἀλληλοπολεμοῦνταν ἄλλοτε στὴ διάρκεια πολλῶν αἰώνων. Τώρα εὐρωπαῖοι κι ἀμερικανοί, Ἀνατολὴ καὶ Δύση, πρέπει νὰ εἶναι στὸ ἐξῆς συνασπισμένοι καὶ νὰ ἀποτελοῦνε τὸν πυρῆνα μιᾶς εὐρύτερης ὁμοσπονδιακῆς ἔνωσης πού νὰ μπορέσει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ φοβερὸ κοινὸ ἀντίπαλο πού εἶπαμε : τὸ κενὸ σὲ θεσμούς νόμου καὶ τάξης σὲ πλαίσια διακρατικά. Ἄν τὸ κενὸ αὐτὸ δὲν ἤθελε ἐγκαίρως πληρωθεῖ, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ ἀπίθανα ἐπιτεύγματα τῆς τεχνολογικῆς προόδου, ὁ «ἄνθρωπος τῶν νέων καιρῶν», δὲ θάναί παρὰ ἕνας μαθητευόμενος μάγος. Θά δεῖ τὴ λευκὴ φυλὴ νὰ ἐξολοθρευεῖται ἀπὸ τὶς ἴδιες κείνες τρομακτικὲς δυνάμεις, πού ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης του εἶχε ἐξαπολύσει καὶ πού ἀποδείχεται τώρα αὐτὸς ἀνίκανος νὰ τὶς περιμαζέψει, γιὰ τὶς ἄφησε ἀπερίσκεπτα νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὸν ἔλεγχό του.

Στὰ παλιὰ χρόνια, ἀκόμα καὶ στὶς πρώτες τέσσερις δεκαετίες τοῦ αἰῶνα μας, ἡ χρησιμότητα τῶν συμμαχιῶν καὶ τῶν συνασπισμῶν ἀνάμεσα σὲ μεγάλες καὶ ἰσχυρὲς χῶρες κατὰ ἕνα μόνο μέρος εἶχε χαρακτῆρα προληπτικόν. Οἱ μεγάλες δυνάμεις κείνου τοῦ καιροῦ συνασπίζονταν ἀποβλέποντας ὄχι μόνον νὰ προλάβουν τὴ σύγκρουση, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν κερδίσουν, σὲ περίπτωσι πού αὐτὴ ἤθελε τυχόν ἐκτραγεῖ. Σήμερα ἡ ἀξία κι ἡ χρησιμότητα τῶν ἀντίστοιχων συνασπισμῶν εἶναι μόνον προληπτικὴ. Πρέπει νὰ ὑπάρχουνε. Ἀλλὰ μόνον σὰν «ἀνασχετικὸς παράγοντας», μόνον γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἰσορροπία τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης, πού εἶναι ἀτυχῶς ἡ μόνη πού ἀναπληρῶνει ἀκόμα στὴν ἐποχὴ μας, σὰν προληπτικὲς τῶν συγκρούσεων συντελεστής — καὶ τόσο δαπανηρὸς μάλιστα, πανάκριβος — τὸ κενὸ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη θεσμῶν ἔννομης τάξης μὲ προληπτικὴ ἀποστολή. Στὰ παλιὰ χρόνια, κάθε φορὰ πού

άστοχοῦσε ὁ προληπτικός ρόλος ὄλων κείνων τῶν προετοιμασιῶν καὶ τῶν συνασπισμῶν — τῆς «ἰσορροπίας δυνάμεων» στὴν ἠπειρωτικὴ Εὐρώπη, σύμφωνα μὲ τὸν προτιμημένο ὄρο τῆς βρεττανικῆς διπλωματικῆς ἱστορίας — ἐρχόταν ἡ σειρὰ τῆς σκοπιμότητάς τους στὴν ἐνεργὸ δυναμικὴ ἀναμέτρηση, πού μποροῦσε πολὺ καλὰ νὰ δώσει τὴ νίκη, ἔστω καὶ τὴν πύρρεια καὶ πολὺ ἀκριβὰ πληρωμένη νίκη. Γιατὶ τότε ἀκόμα μποροῦσε νὰ γίνεταὶ διάκριση ἀναμεταξύ νικητῶν κι ἡττημένων ὕστερ' ἀπὸ μιὰ σύγκρουση. Στὸν καιρὸ μας εἶναι ἀδιανόητο νὰ στοχῆσει ἡ προληπτικὴ τῶν συνασπισμῶν ἀποστολή. Θὰ εἶναι κάτι σὰν τὴν ὁμαδικὴ αὐτοκτονία τῆς λευκῆς φυλῆς.

Ἡ ἀναπάντεχα μεγάλη τεχνικὴ πρόοδος, πού σημειώθηκε τὶς τελευταῖες δεκαετίες, ἔχει ἀλλάξει, σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, τὶς ἀξιολογικὲς μας πεποιθήσεις σὲ χίλιους δυὸ τομεῖς. Ὑποστηρίζουν πολλοὶ πὼς ἡ σύγχυση ἰδεῶν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς μας. Δὲν πρόκειται ὅμως γιὰ σύγχυση ἰδεῶν, ἀλλὰ γιὰ μιὰ νέα ὄψη πού πολλὰ παλιὰ γνωστὰ μας πράγματα παίρνουν τώρα, κάτω ἀπὸ τοὺς ὄρους τῆς σύγχρονης ζωῆς. Πολλὲς φορές εἶχαν ἀπορήσει οἱ πρόγονοὶ μας, ἀναδιφώντας τὶς σελίδες τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, πὼς ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ὁμαλὸς κοινωνικὸς βίος στὶς παλιὲς ἐποχὲς τῆς ἀγριότητος, πρὶν ἔρθουν οἱ «ἡγέτες λαῶν» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ «νομοθέτες». Ἦταν ἀδύνατο, ἔλεγαν, νὰ ὑπῆρχε κείνη τὴν ἐποχὴ δημόσιος καὶ πολιτικὸς βίος κάπως πολιτισμένος. Ἀναλογιέται κανένας εὐκόλα ὡς ποῖο σημεῖο εἶχαν εὐεργετήσῃ τοὺς συγχρόνους τους καὶ τοὺς μεταγενέστερούς τους οἱ νομοθέτες τῆς Κίνας καὶ τῆς Βαβυλώνας, ὁ Λυκοῦργος τοὺς Σπαρτιάτες, ὁ Σόλων τοὺς Ἀθηναίους. Σήμερα ἀρχινοῦμε νὰ βλέπουμε πὼς ἔχουμε ἀξάφνα εὐρεθεῖ, καταμεσὶς στὸν 20ὸ αἰῶνα, σὲ παρόμοια κατάσταση: Οἱ νομοθέτες δὲν ἔχουν ἔρθει ἀκόμα. Βρισκόμαστε ἀκόμα στὴν προϊστορία τῆς διαμορφώσεως τῶν θεσμῶν μας. Αὐτὸ τὸ ξαναγύρισμα σὲ μιὰ κατάσταση ἀγριότητος τῆς σύγχρονης ἱστορίας — μὲ πανταχοῦ παγίδες στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, μὲ πανταχοῦ κινδύνους γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ πολιτισμοῦ του καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα τὴ βιολογικὴ του ἐπιβίωση — εἶναι συνέπεια τῆς αἰφνίδιας κι ἀπότομης τεχνολογικῆς ἀνάπτυξης τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας. Αὐτὴ, μηδενίζοντας τὶς ἀποστάσεις, ἔθεσε στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου τρομακτικὰ μέσα μαζικοῦ ὀλέθρου κι ἀλλάξε ὀλότελα τὴν ὄψη στὶς σχέσεις τῶν λαῶν πού κατοικοῦνε τούτη τὴ σφαῖρα. Ἐνῶ πρωτῆτερα ἔβλεπε κανένας χωριστὲς ἐπικράτειες, τὴν καθεμιὰ μὲ τὴ δική της οἰκονομία, μὲ τὰ δικά της συμφέροντα, μὲ τὴ δική της πορεία, χώρες πού μεγάλες ἀποστάσεις τὶς χώριζαν μετὰς τους, ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἔκανε τὶς ἠπείρους τοῦ πλανήτη μας νὰ ἀποτελοῦνε μιὰ ἐνιαία σχεδὸν ἑδαφικὴ περιοχὴ, μὲ ἀλληλεξαρτώμενες ἔθνικες οἰκονομίες, μὲ συμφέροντα κοινὰ καὶ μὲ κοινὴ, ὅπως εἶπαμε, ἱστορικὴ μοῖρα. Τότε φάνηκε τὸ κενὸ νόμου καὶ τάξης, ἡ σοβαρώτερη ἀπειλὴ τῆς ἱστορίας πού ἀπλῶνει σήμε-
ρα τὴ σκιερὴ φτερούγα της πάνω ἀπ' τὴν οἰκουμένη.

Στὸ παρελθόν, πρὶν ἀπὸ τὸ 1940, ὑψηλὲς πολιτιστικὲς ἀξίες εἶχαν γεμίσει μὲ τὴν αἴγλη τους τὸν κοινωνικὸ βίος στὴ διάρκεια ἀναριθμητῶν γενεῶν: σωπικὴ ἀνδρεία στὶς συρράξεις, ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεση, τὸ αἰσθημα

γοήτρου, ἡ ἔξαρση καὶ ἡ ἀνάταση ψυχῆς, τὸ πνεῦμα ἐθελοθυσίας, τὸ ὑψηλὸ φρόνημα. Ὅλα αὐτὰ ἀρκοῦσαν πολλές φορές γιὰ νὰ ἀναπληρώσουν τὴν ἐνδεχόμενη μειονεκτικὴ θέση στὸν ὑλικὸ παράγοντα. Σήμερα ὁ συντελεστὴς τῆς εὐψυχίας ἔχει καμφθεῖ μπροστὰ στοὺς νέους ὄρους τοῦ ἐπιστημονικοῦ πολέμου μὲ τὴν «πίεση τῶν κουμπιῶν». Ἀκόμα καὶ τὸ 1939 ἦταν συμβολικὲς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο οἱ εἰκόνες συγκρούσεων στὶς πεδιάδες τῆς δυτικῆς Πολωνίας. Ἡ ἄμυνα τοῦ πολωνικοῦ ἱππικοῦ στὴν εἰσβολὴ τῶν ναζιστῶν ἐμπνεόταν ἀπ' τὶς ὑψηλότερες προσωπικὲς ἀρετὲς καὶ ἀπ' τὸ ἀκμαιότερο ἠθικὸ πού εἶχε ποτὲ ἡ ἱστορία νὰ δείξει. Ἐν τούτοις οἱ εἰσβολεῖς ἐνίκησαν, γιὰτί ἔτυχε νὰ διαθέτουν ἀπερίοριστο ἀριθμὸ ἀρμάτων μάχης. Οἱ κινητῆρες τῶν θωρακισμένων πού οἱ χιτλερικοὶ τοὺς ἔρριχναν σ' ἀλλεπάλληλα κύματα, ἐξουδετέρωσαν εὐκολὰ τὴ θαυμαστὴ κείνη εὐψυχία, τὸ ὑψηλὸ φρόνημα καὶ τὶς ἄλλες πολεμικὲς ἀρετὲς τῶν ἀμυνομένων. Κάτω ἀπ' τοὺς σύγχρονους ὄρους διεξαγωγῆς ἐπιστημονικοῦ πολέμου, τὸ ὑψηλότερο ἰδανικὸ πού μπορεῖ κανένας νὰ συλλάβει, εἶναι ὄχι ἡ διεξαγωγή τοῦ πολέμου μὲ τὶς καλύτερες δυνατὲς γιὰ τὴ χώρα συνθήκες, ἀλλὰ ἡ ἀπομάκρυνση ἐνὸς τέτοιου ἐνδεχόμενου, ἡ κοινὴ δηλαδὴ προσπάθεια τῶν λαῶν πού ἀπειλοῦνται ἀπ' τὴ σύγχρονη κατάσταση ἀναρχίας νὰ μπορέσουν νὰ πληρώσουν τὸ κενὸ νόμου καὶ τάξης, πού ἔχει γίνει τόσο ἐκδηλο καὶ ἐπικίνδuno στὴν ἐποχὴ μας.

Στὰ παλιὰ χρόνια, πρὶν ἀπὸ τὸ 1945, μιὰ περίπτωση ὑποχωρητικότητας σὲ περιστάσεις διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων ἢ — ἀκόμα περισσότερο — σὲ περίπτωση διεθνoῦς κρίσεως, λογιζόταν τὶς πιὸ πολλές φορές ἔνδειξη ἀδυναμίας. Ἦταν κάτι πού φανέρωνε ὅτι ἀναγνώριζε κείνη ἡ πλευρὰ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἄλλης, σὲ πληρότητα προπαρασκευῆς καὶ σὲ δύναμη γενικά. Γιατί κείνα τὰ χρόνια τὰ δυὸ διαπραγματευόμενα ὑψηλὰ μέρη ἦταν οἱ ἀντίπαλοι, οἱ γεμάτοι ἀντιθέσεις, οἱ αὐριανοὶ ἴσως ἐχθροί. Τώρα παρόμοια στάση μπορεῖ νὰναι ἔνδειξη συνέσεως καὶ ὕψιστης σκοπιμότητας καὶ ἀνθρωπιστικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἠθους. Γιατί καὶ τὰ δυὸ μέρη γνωρίζουν πολὺ καλά ὅτι παρ' ὄλες τοὺς τυχόν τὶς διαφορὲς καὶ τὶς διενέξεις, δὲν εἶναι κατὰ βάθος κείνοι πού εἶναι ἀντίπαλοι καὶ ὅτι πρέπει νὰ τηροῦνε γνωστικὴ πάντα μεταξύ τους στάση καὶ ἀμοιβαία προσοχὴ καὶ νὰ διαπνέονται ἀπὸ σύνεση καὶ νὰναι πάντα ψυχικά καὶ συναισθηματικὰ ἔτοιμοι νὰντιμετωπίσουνε τὸν κοινὸ ἀντίπαλο, τὸν ἀληθινὸ φοβερὸ κοινὸ ἐχθρό, τὴν τρομακτικὴ ὄλονων ἀπειλή: τὸν κίνδυνο ἐνδεχόμενης ἀναφλέξεως πού ἀπ' αὐτὴν δὲν πρόκειται κανένας ἀπ' τοὺς δυὸ τοὺς νὰ γλυτώσει. Μονάχα οἱ κίτρινοι θὰ τὴν πανηγυρίσουν.

Κι ὁμως, ὄλη κείνη ἡ σύνεση καὶ ἡ γνωστικὴ στάση πού οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ἔδειξαν πάντα τοὺς ὡς τὰ τώρα καὶ ἀπ' τὶς δυὸ πλευρὲς τῶν σύγχρονων πανίσχυρων συνασπισμῶν, δὲν ἀρκοῦνε νὰ ἀναπληρώσουνε τὸ κενὸ πού ἐμφανίζει ἡ ἔλλειψη θεσμῶν ἐνόμου τάξεως, ἀληθινῶν θεσμῶν μὲ ἐξουσία καὶ ἀνασχετικὴ ἰκανότητα καὶ ἀληθινὴ δύναμη καὶ ἀποτελεσματικότητά στὴν προληπτικὴ ἀποστολὴ τους. Ἡ κατάσταση μένει πάντα ἐπισηφαλῆς—κι αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο δράμα τῆς ἐποχῆς μας. Γιατί ἀρκεῖ ἓνας κακὸς ὑπολογισμὸς γιὰ τὶς προθέσεις τοῦ ἄλλου καὶ γιὰ τὸ ὄριο τῆς ἀνεκτικότητάς του, ἀρκεῖ μιὰ ἀψυ-

χολόγητη ενέργεια, ένα λάθος για τη σειρά στις άμοιβαίες υποχωρήσεις, μια οποιαδήποτε κακή εκτίμηση των πραγμάτων για να συντελεσθεί άθελα ή ασύλληπτη κοινή καταστροφή.

5. Αναγκαία ή έκχώρηση μέρους της παλιᾶς κυρίαρχης πολιτικής ἐξουσίας στὴν κεντρικὴ ὁμοσπονδιακὴ ὀργάνωση. - Συμπεράσματα

Ὡς τὸ 1950 ἡ πολιτικὴ ἐπιστῆμη ἔκανε λόγο γιὰ τὶς ἐπὶ μέρους πολιτικὲς ἐξουσίες τῆς κάθε χώρας καὶ δίδασκε ὅτι καθεμιὰ πολιτεία εἶναι κατ' ἀρχὴν κυρίαρχη ἐκτὸς ἀπὸ κείνες ποὺ ἔχουν ἐκχωρήσει ἕνα τμῆμα τῆς κυριαρχίας τους σὲ μιὰ κεντρικὴ ὁμοσπονδιακὴ ὀργάνωση. Ἡ κυριαρχία ἦταν τότε μιὰ ἀθῶα καὶ ἄκακη ἔννοια πολιτικῆς καὶ δημόσιας ζωῆς, ποὺ ὄχι μονάχα δὲν εἶχε μέσα της κάτι τὸ ἀξιόμημπο, μὰ ἀποτελοῦσε καὶ τὸ γενικὸ κανόνα. Ὅλοι εὗρισκαν φυσικὸ πὼς κανένας νομικὸς περιορισμὸς δὲν ὑπῆρχε τρόπος νὰ ἐπιβληθεῖ σὲ κυρίαρχο κράτος, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς λεγόμενους αὐτοπεριορισμούς. Κανένας δὲν ἔβαζε μὲ τὸ νοῦ του ὅτι μιὰ τέτοια ὑπερτροφικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἔκταση καὶ τὴ δύναμη τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τῆς κάθε χώρας χωριστὰ εἶναι κάτι ἀπαράδεκτο κι ἀδύνατο νὰ συνεχιστεῖ. Οἱ δημοσιολόγοι ἤξεραν ὅτι στὴ Βόρειο Ἀμερικὴ τὸ κάθε state ἔχει πολιτικὴ ἐξουσία σὲ χίλιους δυὸ τομεῖς (παιδεία, κοινωνικὴ πρόνοια, τοπικὴ ἀστυνομία κλπ.), ἀλλ' ὅτι ὠρισμένοι κλάδοι, ὅπως π.χ. ἡ ἐθνικὴ ἄμυνα, ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ κλπ., ἀποτελοῦν θέμα ἀποκλειστικοῦ χειρισμοῦ ἀπὸ μέρους τῆς κεντρικῆς ὁμοσπονδιακῆς κυβερνήσεως. Ἐνῶ τὸ ἀντίθετο στὴν Εὐρώπη, δὲν ὑπάρχουν τομεῖς ποὺ νὰ ἔχουν ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία κάθε κράτους. Θεωροῦσαν φυσικὴ αὐτὴ τὴν κατάσταση πραγμάτων κι ἔδιναν τὴν ἀπλὴ ἱστορικὴ τῆς ἐξήγηση. Ἡ παντοδυναμία τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας στὸ Βέλγιο π.χ. ἢ στὴ Δανία λογιζόταν ἐξ ἴσου φυσικὴ καὶ παραδεκτὴ ὅπως κι ἡ περιορισμένη κρατικὴ ἐξουσία τοῦ Ἰλλινόις ἢ τῆς Πενσυλβάνιας. Σὲ μᾶς, στὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ αἰῶνα μας, ἡ ἔννοια τῆς κυρίαρχης πολιτικῆς ἐξουσίας ἔχει πάψει πιά νὰ ἔχει τὴν ἀλλοτινὴ ἄκακη κι ἀβλαβῆ σημασία. Ἡ παγκόσμια συνείδηση ἔχει ἀρχίσει πρὶν λίγες δεκαετίες νὰ αἰσθάνεται ὅτι πολιτικὲς ἐξουσίες, αὐτὲς ναί, μποροῦν νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν πολλὲς στὴν οἰκουμένη, ἀλλὰ ὅτι κυρίαρχη πολιτικὴ ἐξουσία δὲν ἐπιτρέπεται πιά νὰ εἶναι ἄλλη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ὁμοσπονδιακὴ, ποὺ τὰ ἐπὶ μέρους κράτη ὀφείλουν νὰ ἐγκαθιδρῦσουν. Οἱ κατὰ τόπους ἐθνικὲς πολιτικὲς ἐξουσίες μποροῦν νὰ ἔχουν ἀναλάβει ἕνα εὐρύτατο πολιτιστικὸ ἔργο σὲ πολὺ μεγάλο κύκλο (μόρφωση, ἀπονομὴ δικαιοσύνης, κοινωνικὴ πρόνοια, τοπικὴ ἀσφάλεια καὶ τάξη, ἐκβιομηχάνιση, οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, κοινωνικὴ νομοθεσία καὶ ἐξύψωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου ἐν γένει), μὰ ὑπάρχουν καὶ ζητήματα ποὺ πρέπει κατ' ἀνάγκη νὰ ἀποκλείονται ἀπ' τὶς ἐθνικὲς ἐξουσίες τῶν ἐπὶ μέρους χωρῶν. Π.χ. τὸ χειρισμὸ τῶν θερμοπυρηνικῶν ὄπλων εἶναι ἀδιανόητο—καθὼς γράφουμε καὶ παρα-

πάνω—να τὸν ἔχει ἄλλη δύναμη, ἐκτὸς ἀπ' τὴν κεντρικὴ ὁμοσπονδιακὴ ἔξουσία.

Ἡ παλαιὰ ἀντίληψη ὅτι ἡ κρατικὴ ἔξουσία τῆς κάθε χώρας χωριστὰ εἶναι κυρίαρχη καὶ δὲν ὑπόκειται σὲ νόμους (ὅτι «ἐκείνη δημιουργεῖ νομικοὺς κανόνες γιὰ τοὺς πολίτες τῆς, ἀλλὰ δὲν διέπεται κείνη ἢ ἴδια ἀπὸ νομικοὺς περιορισμοὺς ποὺ νὰ τῆς τοὺς θέτει ὁποιαδήποτε ἄλλη δύναμη», ὅτι «οἱ μόνοι περιορισμοὶ ποὺ ἀναγνωρίζονται γι' αὐτὴν εἶναι οἱ αὐτοπεριορισμοὶ») ἔχει ὑποχωρήσει μπροστὰ στὴ νέα ἀνάγκη τῶν πραγμάτων, ποὺ σύμφωνα μὲ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἔξουσία τῆς κάθε χώρας δὲ μπορεῖ πιά νὰ εἶναι κυρίαρχη. Σήμερα δεχόμεστε πὼς ἡ κάθε πολιτικὴ ἔξουσία ἐξακολουθεῖ νὰ θεσπίζει νομικοὺς κανόνες καὶ νὰ δεσμεύει μ' αὐτοὺς τοὺς ὑπηκόους τῆς, ἀλλὰ τώρα κι ἐμπρὸς πρέπει νὰ διέπεται καὶ κείνη ἀπὸ ἄλλους νομικοὺς φραγμούς, ἀπὸ ὑπέρτερους νομικοὺς κανόνες, μὲ ἀνώτερη τυπικὴ δύναμη, ποὺ κάποια κεντρικὴ ὁμοσπονδιακὴ ὀργάνωση — ἡ μόνη κυρίαρχη στὴν οἰκουμένη — τοὺς τῆς ἐπιβάλλει. Ἡ ἀντίθετη νοοτροπία, ἡ πεισματικὴ δηλαδὴ ἐμμονὴ στὴν παλαιὰ ἀντίληψη περὶ κυριαρχίας κι ἡ «διεκδίκηση κυριαρχίας» ἀπ' τὴν καθεμιὰ ἐθνικὴ πολιτεία, θὰ κατάληγε νὰ συνεπιφέρει — μὲ τοὺς σημερινοὺς ὅρους διεθνοῦς δημοσίου καὶ πολιτικοῦ βίου — τέτοιας ἐκτάσεως κινδύνους, ὥστε πολὺ λίγο θὰ ἀπείχε ἀπ' τὴν ἀναρχία. Γιὰ χάρη τῆς ἔννομης τάξης — βάθρου ἀπαραίτητου γιὰ τὴν ἀνοδικὴ πολιτιστικὴ πορεία τῶν λαῶν — κάποια «ἐκχώρηση ἀρμοδιοτήτων» σὲ ὀρισμένα θέματα εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνῃ ἀπὸ μέρους τῆς κάθε ἄλλοτινὰ κυρίαρχης χώρας στὴ δημοκρατικὰ ὀργανωμένη κεντρικὴ ὁμοσπονδιακὴ ἔξουσία. Κι οἱ νέοι κι οἱ νέες σὲ κάθε χώρα τῆς γῆς — ἰδίως ὅμως στὶς μεγάλες κι ἰσχυρὲς ἐπικράτειες τῆς «λευκῆς φυλῆς» ποὺ εἶναι σήμερα ἐπικεφαλῆς στὴν πολιτιστικὴ πορεία τοῦ γένους μας ποὺ γράφουμε παραπάνω— ἔχουνε τὸ ἠθικὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ ἐνωθοῦνε στὴν κοινὴ αὐτὴ προσπάθεια καὶ νὰ γυρέψουνε ἀπ' τὴ γενεὰ τῶν πρεσβυτέρων, ποὺ χειρίζεται ὑπεύθυνα πάνω σὲ τούτῃ τῇ γῆ τὴν πολιτικὴ ἔξουσία, νὰ κάνει κάθε τι ποὺ ἐπιβάλλεται, γιὰ νὰ γενεῖ ἐφικτὴ ἢ ἐγκαθίδρυση τῶν θεσμῶν αὐτῶν, ποὺ ἀκόμα ἐλλείπουνε, κι ἔτσι νὰ πληρωθεῖ τὸ ἀσυγχώρητο στὴν ἐποχὴ μας κενὸ αὐτὸ σὲ νόμο καὶ σὲ τάξη, ποὺ ἡ ὑπαρξὴ του εἶναι μιὰ ἀδιάλειπτη ἀπειλή γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.